

«Allegra linguas»

Tips per duvrar las linguas en in ambient pluriling

■ Tgi che sa drizza ad in public pluriling, saja quai cun in inserat, in placat, ina pagina d'internet u en in allocuziun, sa dumonda co far quai il meglier. La publicaziun «Allegra linguas», edida l'onn 2005 da la Nova Societad Helvetica, dat resostas praticas a talas dumondas e porscha ulteriurs tips per administraziuns e fatschentas co appligiar la plurilinguitad en il mintgadi. La Nova Societad Helvetica è naschida il 1914, gist avant l'Emprima Guerra mundiala, cur che divergenzas d'opiniun tranter Romands ed Alemans periclitavan la pasch interna dal pajais. Ils fundaturs vulevan suandar l'exempel da la Societad helvetica (1761-1858) ch'aveva gidà a rinforzar la coesiun naziunala ed a crear il stadi federal dal 1848.

Er oz en dumondas da lingua impurtantas pir che mai per promover l'enclitga vicendaivla: en Svizra vivan trais minoritads linguisticas uffizialas e bleras cuminzanzas d'immigrads.

Tiers vegn l'englais en adina dapli domenas. La plurilinguitad è ina sfida, ma er ina schanza ed ina ritgezza ch'i vala la paina da promover. Instituziuns e fatschentas che lavuran en plirs intschess linguisticas u sper in cunfin da linguas duessan perquai adina puspè sa stentar per in'aplicaziun adequata da la plurilinguitad.

Perquai ha la Nova Societad Helvetica edì il cudesch «Allegra linguas» sco guid per las administraziuns, instituziuns e fatschentas publicas e privatas, ma er per mintgina e mintgin ch'è confruntà cun pliras linguas. Il cudesch è concepì en las quatter linguas naziunals en furma parallela ed envida uschia las lecturas ed ils lecturs da midar d'ina lingua a l'autra, er sch'ins n'è betg da chasa en tuttas quatter.

Ponderaziuns politicas ed economicas

La Svizra enconuscha differents cunfins interns che n'èn betg congruents: ils cunfins natirals, quels da las linguas, dals chantuns, da las confessiuns, da las regiuns economicas. Dentant pertschav'ins cunzunt ils cunfins linguisticas, perquai che l'uman sa furma e s'infurmescha grazia a la lingua. Las autoritads e l'economia duain prender serius e resguardar las differentas linguas da lur public. Quai pretendan tradiziun e maniera. E quai è in dretg pli baud da disa, e danovamain fixà en las leschas da lingua federala e chantunala.

Ditg han ins sconuschì ils avantatgs da la bilinguitad. Avant tschuncant onns scussegliaiv'ins formalmain als geniturs d'educar lur uffants sco bilings, cun il pretext ch'i na sappian lura nagin lingua correctamain e n'hajan naginas ragischs culturalas. Quai è sa midà – per fortuna. La perscrutaziun dal tscharvè uman ha musà che la bilinguitad promova il patratg, la creatividad e la capacitad d'emprender.

Uschepert ch'ins reconuscha ils avantatgs da la plurilinguitad èn ins er pronti da pajar ses pretsch. Schizunt sch'ins è sez monoling – savair ch'i dat autras modas da s'exprimer, cun auters plects, autras estructuras, auters ritmus, autras tonalitats e metafras vegnir ins pli avert e tolerant.

Ma igl è uras da stimar la plurilinguitad er or dal punct da vista economic. Pli d'asper il cunfin linguistic ch'ins viva e pli ch'ins senta il basegn d'emprender ina lingua estra; ma pli d'asper il cunfin linguistic e pli pauc che l'enconuschientscha da l'autra lingua vegn remunerada. Da mintga cader dad in'administraziun bilingua spetg'ins ch'el sappia l'autra lingua bain u schizunt fitg bain; dentant na vegn el betg pajà meglier ch'in cader che lavura en in ambient monoling.

I s'enclitga ch'in'interpresa che lavura

en pliras linguas po sa profilar sin dapli martgads. Sche tuttas interpresas disponan dal medem equipament da metodos commercialas, lura poni sa distinguer pir cun la cultura. In grond impressari svedais ha ditg ina giada: «Damai che mintgin è abel da vender laina, ha quel las meglras vistas da conquistar il martgà en Frantscha che sa discurren franzos cun il client e ch'apreziescha ses bun vin.»

Nagin na metta en dubi ch'ins possa ir per englais enturn il mund. In giramund basegna dentant ina qualificaziun relativamain modesta en questa lingua. Er areguard il champ professional constatti che la situaziun sa mida svelta e che l'englais sa derasa adina dapli. Ma en bleras clamadas ston ins anc adina enconuscher en emprima lingia la lingua dal vischin. Il Cussegl d'Europa recumonda d'emprender almain trais linguas; il segund fiss la lingua dal vischin, avant l'englais u in'otra lingua mundiala. La realitad dal mintgadi conferma quai.

Fixar in plan da linguas

Il plan da linguas duai descriver co ch'in'instituziun u interpresa dovra las linguas. Elavurar in tal profil lubescha da ponderar la dumonda da fund ensi e d'aspirar ad in consens pragmatic entaifer in'instituziun. Uschia na ston ins betg sa dumandar adina puspè da nov schebain ins duai translatar in text ed en tge lingua(s). Fixar ils resultats en scrit garante scha plinavant lur trasparenza e rigur.

Il text che definescha la moda e maniera co ch'ina instituziun u interpresa publica u privata dovra las linguas, respunda a las suandantas dumondas: Tge lingua è l'emprima, la segunda etc. da l'instituziun? Tge lingua è l'emprima, la segunda etc. dal public en mira? Datti atgnadads regionalas?

In exempel che resguarda tant la trilinguitad chantunala sco las linguas da derivanza dals turists.

resguardar la lingua locala, mabain era la derivanza e destinaziun dal public (p.ex. tar annunziats a la staziun dal tren u en ils meds publics).

Novitads a bucca ed audiovisualas: Il radio e la televisiun tractan magari lur public sco sch'el fiss monoling. Savens giavischass tgi che taidla u guarda d'udir ina decleraziun en la lingua original. Perquai èsi impurtant da laschar al public il temp da tadlar ina vusch avant che la metter da bass a favur da la translaziun simultana. Per il medem motiv fai senn da tscherner plitost suttitels che translaziuns simultanas per las linguas naziunals e l'englais.

Discussiun da podium: Cur ch'ins prevesa in'occurranza cun plirs votums, han

dar ed engraziar en questa lingua ed inserir in u l'auter pled u frasa en il discours.

Placats, tavlas ed inscripziuns: Per relevar la realitad linguistica locala duai ins affischar en duas u pliras linguas. Quai fa er senn sche l'avis sa drizza praticamain mo a gruppas linguisticas d'ordaifer (p.ex. en connex cun abitaziuns da vacanzas).

Nuns da marcal da products: Per stgaffir in num d'in product, èsi da ponderar en tge linguas ch'el duai vegnir pronunzià e prelegi. Plinavant è da respectar las differentas sensibilidades linguisticas: gieus da plects na sa laschan savens betg translatar; e schizunt l'umor è lià ferm a la cultura specifca.

Inscripziuns da products/etichettas: Duvrar ina lingua sin in'etichetta (p.ex. per l'inscripziun d'in product) è in ferm signal a favur da la lingua correspondent. Perquai èsi da far valair qua tant sco pussaivel la preschientscha da las quatter linguas naziunals. I constat ch'il spazi disponibel impona magari limitaziuns, ma in emballadi d'in liter latg purschess per regla anc sufficientamain plaz liber per resguardar la quarta lingua.

Inserats: Tar inserats survegn ins fermas quaidas da duvrar l'englais, per simplifigiar, ed ils dialects en la Svizra tudestga per evocar intimitad. Tant l'englais sco ils dialects svizzers èn dentant da duvrar cun precauziun. I po esser ch'ina part da la populaziun na parta betg quella brama da globalisar cun l'englais, e ch'ils dialects alemans evocheschan sentiments d'exclusiun tar persunas d'autras linguas. Empè da translatar pon ins era duvrar pliras linguas per sveglia l'attenziun.

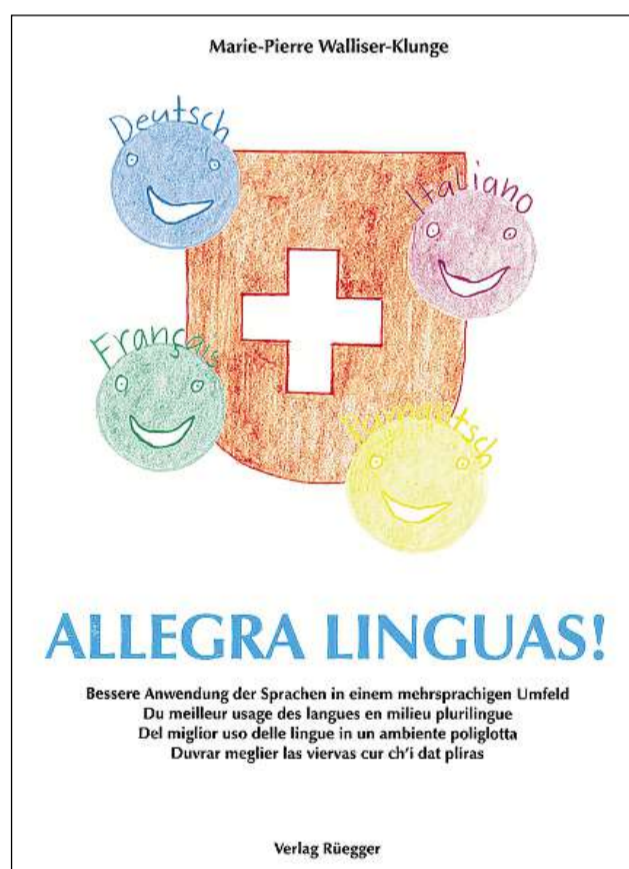
Instrucziuns da diever: Apparats per il tegnairchasa vegnan magari vendids cun instrucziuns da diever nunchapiblas e tras quai nunduvrablas. Perquai èsi bun sco producent da controllar l'emprim cun agid da persunas da test sche las indica-

ziuns èn cleras. Las linguas èn da separar cleramain ina da l'autra, ma p.pl. evitar ils simbols naziunals (bandieras) per inditgar il linguatg. In ulteriur agid è d'illustrar las explicaziuns cun schemas.

Abreviazziuns: Ins duai plitost duvrar abreviazziuns ch'ins po preleger (p.ex. nattel) che simplas retschas da bustabs. Tar retschas da bustabs èsi da tscherner ina scursanida per mintga lingua. Per part datti er scursanidas internaziunals acceptadas unanimamain (tv, wc). Quellas han lura quasi il caracter d'in pictogram en furma da letras e na dovran betg vegnir translata.

Publicaziuns: Resguardar pliras linguas tar publicaziuns e periodicas è ina sfida che sa lascha realisar a moda fitg differenta. Qua in pèr variantas usitadas. Varianta A: tut la comunicaziun en l'emprima lingua, lura tut la comunicaziun en la segunda lingua etc. Varianta B: ina publicaziun per mintga lingua. Varianta C: alternar las linguas uschia che las contribuziuns suondan ina l'autra en differentas linguas. Varianta D: sco C, ma avant las singulas contribuziuns stattan resumaziuns en las ulteriuras linguas. Varianta E: tschentar in sper l'auter ils texts en las differentas linguas (duas colonnas sin ina pagina u duas paginas visavi).

Paginas d'internet: Per l'adressa da la pagina pon in u tscherner in'adressa unica ch'è clera per tut las linguas en dumonda, ubain tscherner in'adressa per mintga lingua. Er ils renviaments a las differentas variantas linguisticas dal portal sa laschan realisar a moda fitg differenta. Varianta A: il portal reconuscha la lingua ch'il browser da la persuna ha tschernì. Varianta B: il portal cuntegna in logo ed il link tar las differentas linguas. Varianta C: il portal è pluriling e cumpiglia a partir da la pagina inziala cuntegns concret.

Cuverta da la publicaziun.

En il profil linguistic vegn definida la furma da comunicaziun interna ed externa: En tge linguas vegnan las infurmezziuns internas redigidas e translataadas? Tge lingua(s) vegnan duvradas en las sedutas internas? En tge lingua(s) vegnan redigidis ils protocols? En tge lingua(s) sa drizza l'instituziun a ses public da destinaziun?

Il profil linguistic tematisescha en pli las qualificaziuns da personal necessarias: Tge qualificaziuns pretend'ins en tge lingua dal cader superiur, dal cader mesaun e dal personal?

Cusseglis per il mintgadi

Curtas comunicaziuns a bucca: Tar comunicaziuns a bucca duain las differentas versiuns linguisticas vegnir ina suenter l'autra, senza maschadim. In'exceptiun dastg'ins far mo sch'il public è già disà a maschaidas da lingua. Ins na duai betg be

ils comités d'organisaziun da resguardar betg mo la varietad da las opiniuns e dals patratgs, mabain sche pussaivel era l'equiliber da las schlattainas. En ina regiun bilingua duaian ins en pli considerer la pluralitad da las linguas cun affidar votums er a persunas che discurren las linguas minoritaras.

Discurs (allocaziuns, prelecziun, referat): Ins duai sa servir d'in agid per la vesida, saja quai ina tavla bilingua u plurilingua dal cuntegn, maletgs, survistas, resumaziuns sin folias u diapositivs. En pli èsi inditgà da discurren plaun, da pronunziar cleramain, da far curtas pausas e da duvrar plects simpels. In ulteriur agid è da circumscriber e da formular cun auters plects quai ch'ins ha già ditg. Sche la persuna che discurre dumogna mo malmain ina u l'autra lingua, ston ins magari er prender la libertad da resister al squitsch da la plurilinguitad. Tuttina pon ins sali-

Translaziuns

La qualitad da la translaziun è gist uschè relevanta sco l'intenziun da translatar. Las translaziuns ston en mintga cas esser correctas, saja quai per comunicaziuns a bucca u en scrit, per messadis infurmativs u emozional. Perquai: controllai la qualitad da las translaziuns e disfidai

da translaziuns automaticas. Avant che surdar ina lavur da translaziun a persunas da buna veglia, duain ins sa segirar da lur cumpetenza. En cas d'infurmaziuns curtas servan savens er simbols (pictograms) cun lur mesadi bain enclegentaivel e linguisticamain neutral.

Allegra linguas – survista dal cuntegn

- 1 Pertge quest guid?
- 2 Cusseglis per il mintgadi
- 3 Fixar in plan da linguas
- 4 Ponderaziuns politicas ed economicas
- 5 Per savair dapli...

La preschentaziun:

Marie-Pierre Walliser-Klunge. Allegra linguas! Duvrar meglier las viervas cur ch'i dat pliras. Turitg 2005.

Dapli infurmaziuns:

chatta.ch/?hiid=229
www.chatta.ch